

v diskusi s názory jiných překladatelů či komentátorů. I zde se ukazuje určitá nejistota ohledně charakteru zkoumaného práva: „Právo se zde musí uchýlit z oblasti precedentů a lidské zkušenosti do oblasti přesahující možnosti lidského rozumu“.

Jedním z nejvýznamnějších poznatků, k nimž autor dospívá, je vystižení vzájemného vztahu obou hlavních zkoumaných žánrů v textu Exodu: „Vyprávění a právo tak stojí ve vzájemně se interpretujícím postavení“. K narativnímu charakteru právních textů se autor vyjadřuje takto: „... kazuistické právo, které ze své podstaty pracuje s hypotetickými příběhy či mikropříběhy. V některých případech jsme se pokusili v těchto kvazi-narativech alespoň v hrubých rysech identifikovat prvky narativní osnovy, jako expozice (začátek, nastínění problému), moment gradace napětí a jeho uvolnění (zvrát), moment překvapení v předpokládaném postupu (kvazi-)události apod.“. Vysoce je třeba ocenit zejména mezioborové zaměření studie. Vydání Berovy práce *Vyprávění a právo v knize Exodus* zaplňuje stávající mezeru v české odborné literatuře.

Petr Chalupa

MIMO CÍRKEV NENÍ SPÁSY

Bernard Sesboüé, S. J., *Hors de l'Eglise, pas de salut. Histoire d'une formule et problèmes d'interprétation*, Desclée de Brouwer: Paris 2004, 389 stran.

B. Sesboüé (1929) se řadí k předním a také velmi tvůrčím francouzským katolickým teologům. Působí na jezuitském teologickém institutu Centre Sèvres v Paříži. Vzpomeňme jeho

dvoudílnou práci *Jesus Christ, L'unique Mediateur* (1988, 1991) nebo monumentální čtyřdílné *Histoire des dogmes*, 1994–1996, které redigoval ve spolupráci s dalšími bohoslovci. Vzhledem k těmto pozoruhodným dílům vyvstává otázka, nakolik je znám v českých a slovenských teologických kruzích. B. Sesboüé se ve své systematicko-teologické práci ujal klasického, kontroverzního a stále atraktivního tématu spásy nekřesťanů, přesněji axiomu „mimo církev není spásy“. Ačkoliv spása nekřesťanů je námětem aktuálním a hojně diskutovaným, kompletnějších zpracování historického vývoje zmíněné teze není ani v poslední době mnoho. Dokladem toho je autorův odkaz na monografii amerického jezuita Francise Sullivana *Salvation outside the Church?* (1992) a pak na již přes sedmdesát let staré, avšak stále ceněné dílo Louise Capérana *Le problème du salut des infidèles* (1934, první vyd. 1912).

Sesboüé svou knihu rozdělil do dvou částí. První část (s. 23–274) je tvořena osmi kapitolami a nastiňuje zvolenou problematiku v historické perspektivě, druhá (s. 275–379) sestává z dalších tří a zabývá se možnostmi její interpretace. Autorovým záměrem není pouze reprodukovat dosavadní znění zmíněné formule. Snaží se poopravit její velmi rozšířené a silně vžité exklusivistické a objektivistické chápání, podle něhož je jednoznačně dáno, kdo spasen nebude (např. pohané nebo heretici). K takovému pojetí bezesporu vybízí negativní formulace tohoto axiomu, jenž však má svou dynamiku a flexibilitu.

Jeho dějinnou „cestu“ v římskokatolické teologii pisatel zachycuje v šesti kapitolách (2.–7.). Nejdříve zkoumá, čeho se lze o spásu „jiných“ („*des autres*“) dopátrat v Bibli. Pak předestírá

výpovědi církevních otců Órigena, Cypriána, Augustina, Fulgentia z Ruspe, a přechází k prvním závazným prohlášením synod, koncilů a papežů, vrcholícím koncilem ve Florencii. K této kapitole autor připojil i učení Tomáše Akvinského. Důležitý je Sesboüého komentář (s. 89–104) k prohlášením koncilu, zejména k bulle *Cantate Domino*. Všimá si jejich výpovědí, porovnává ji s dalšími koncilními výnosy, které jsou tolerantní a vstřícné vůči východním církvím (např. bully *Laetentur Caeli* a *Exultate Deo*). Autoritativní exklusivistickou dikci bully *Cantate Domino* je třeba chápat jako obecnou zásadu, která však záměrně blíže nespecifikuje, kdo stojí mimo (římskokatolickou) Církev. Následuje další analýza váhy koncilu, která jeho ostrá prohlášení zasazuje do širšího (i dobového) kontextu a takto relativizuje.

Čtvrtá kapitola (s. 115–151) pojednává, jak náhled na otázku spásy nekřesťanů ovlivnily zámořské objevy, kdy se Evropa dozvěděla o existenci velkých a starobylých civilizací s pozoruhodnými tradicemi, kulturou a náboženstvím, avšak zcela netknutých jakoukoliv známostí o křesťanství. Součástí kapitoly jsou oddíly o rigorózním jansenistickém a liberálním osvícenském přístupu k naší otázce.

Pátá kapitola (s. 153–173) nás zavádí do 19. století a předestírá, jak byla zkoumaná formule uplatňována v boji proti indiferentismu stran spásy nevěřících, a tím i k upevňování pozice římskokatolické církve tvář v tvář rozvíjejícímu se modernímu myšlení. Interpretace zmíněného axiomu je však volnější. Šestá kapitola se zaměřuje na 20. století, uvádí mj. jména frankofonních autorů, kteří se naším problémem zabývali

(Edmond Dublanchy, August Castelein, Jean-Vincent Bainvel nebo již zmíněný Louis Capéran). Mnohá z nich nejsou v českých a slovenských, i nefrankofonních teologických šířkách příliš známá. Opomenuto však zůstalo rozsáhlé dílo nazvané *Salvación y Paganismo. El problema teológico de la salvación de los infieles* (Santander: Sal Terrae, 1960, 756 stran!), jehož původcem je španělský jezuita Angel Santos Hernández (1914–2005).

Průlom v chápání učení „extra ecclesiam nulla salus“ přinesl Druhý vatikánský koncil, kterému je věnována sedmá kapitola (s. 209–244). Ten nestaví římskokatolickou církev do protikladu k nekatolíkům a nekřesťanům a problém spásy nekřesťanů nedefinuje z hlediska individuálních dispozic, nýbrž z perspektivy dějin spásy.

Osmá kapitola (s. 245–274) popisuje vývoj probíraného axiomu v teologii pravosláví, protestantství a také v judaismu a islámu, což je cenné, protože s pojednáním o takovéhoto postojích různých náboženství se v podobně koncipovaných dílech o spásě nekřesťanů často nesetkáváme. Tím končí první část knihy.

Ta druhá (kapitoly 9–11, s. 275–379) je zamyšlením nad interpretací teze o nezbytnosti církve ke spásě. Autor nejdříve tematizuje otázku jedinečnosti (C)církve a Krista a její aspekty. Ukazuje, že má určitý „manévrovací prostor“, který mj. umožňuje a vybízí vystihnout ji jinou než negativistickou a exklusivistickou dikcí. Umožňuje také hledat, v jakém vztahu k církvi se nacházejí rozličné skupiny nekřesťanů, např. mimokřesťanská náboženství. Jedinečnost Krista je „druhou stranou mince“ povšechného Božího spásného záměru. V desáté ka-

pitole (s. 303–322) B. Sesboué obhajuje kontinuitu církevního učení „extra ecclesiam nulla salus“ tváří v tvář jeho rozličným dějinným podobám. Na závěr se zamýšlí nad hermeneutickým přístupem magisteria římskokatolické církve k tomu axiomu.

Autor splnil svůj úkol, který si na počátku stanovil: soustředit se na hermeneutiku proslulé teze (s. 18). Je to patrné již ze základního dělení knihy. Svým dílem pomáhá čtenářům, aby k ní přistupovali s interpretační zdrženlivostí, rozvahou, hledající její kladný význam („spasení skrze církev“, „Le salut par l’Eglise“: 12, 314), a aby současně viděli, že různé, zdánlivě protichůdné, posuny v chápání této teze jsou výrazem dynamické kontinuity učení magisteria. Technicky vzato, Sesbouého zajímá více „práce s tezí“ a soustřeďuje své síly na objasnění výpovědi a jednání římskokatolické církve v souvislosti s tímto tématem než na samotný úděl nekřesťanů, ačkoliv naléhavost tohoto aspektu je v knize slyšitelná. Jeho výklad se nese v duchu její **relativizace** (s. 319) **synchronické** (ve vztahu ke křesťanskému učení jako celku) a **diachronické** (ve vztahu k celým dějinám křesťanského učení). Její autenticita vynikne tehdy, když danou tezi nazíráme z obou těchto perspektiv.

Máme před sebou dílo napsané z římskokatolické perspektivy, což je viditelné již na množství prostoru, který autor věnuje „osudům“ zvoleného tématu v katolické církvi. (Nekatolické přístupy, včetně mimokřesťanských, rozvádí na s. 245–274.) Projevuje se to rovněž pečlivým rozborem papežských a koncilních výpovědí a jejich uvádě-

ním do souvislosti se současným učením římskokatolické církve. Na druhé straně by autorovy snahy neměly být cizí ani protestantům, jelikož i oni náležejí k západnímu křesťanstvu. Kapitola o hermeneutice magisteria se může jevit protestantskému čtenáři jako „katolická realie“ ztělesňující redundantní snahu dělat zmíněné instituci „advokáta“, ale četné postřehy v ní obsažené (např. o práci s Písmem, s. 325–349) je možno s většími či menšími odchylkami uplatnit i v protestantské teologické práci – snad až na atribut neomylnosti, který je mu připisován. Ovšem i toto ostentativní označení je výrazem snahy poukázat na správnost a kontinuitu církevních prohlášení v jejich dějinně podmíněných podobách.

Knihy má svou dynamiku, autorovy postřehy jsou dostatečně subtilní, interpretační přístupy důmyslné a zajímavé, zajímavý je i seznam literatury, jehož položky jsou řazeny chronologicky dle vzniku. Jedná se patrně o nejnovější dílo zabývající se dějinami a interpretací proslulého axiomu. Škoda, že na jeho protestantská a další nekatolická zpracování v něm zbylo velmi málo místa. Sesbouého „provětrávací“ metoda by i zde přišla vhod. Z jeho postoje lze vyčíst určitou pokoru a uvážlivost, s níž přistupuje k jednotlivým církevním prohlášením. Jeho práce je dobrým příkladem rekonstruktivní hermeneutické teologie snažící se zprostředkovat současnému čtenáři myšlení křesťanské tradice.

Marek Říčan